

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 5, NUMBER 1, 2016

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 5, No. 1, 2016

KOPEČEK, V. – KAŠPAR, J.: Building Postsoviet State. Ukraine and Georgia on the Way to Democracy and (or) Stability? *Annales Scientia Politica*, Vol. 5, No. 1 (2016), pp. 17 – 31.

KOPEČEK, V. – KAŠPAR, J.: Budování postsovětského státu. Ukrajina a Gruzie na cestě k demokracii a (nebo) stabilitě? *Annales Scientia Politica*, Vol. 5, No. 1 (2016), pp. 17 – 31.

Abstract:

The article analyses political transformations in Ukraine and Georgia after Orange and Rose Revolutions. Both countries are treated as hybrid regimes and the concept of competitive authoritarianism is used as the main framework for the comparison. Afterwards, diverging political paths of Ukraine and Georgia are interpreted by means of the theory of patronal politics. In the conclusion we argue that whereas Ukraine's political liberalisation lead to political chaos, economic stagnation and, finally, to the autocratic backsliding, Georgia's focus on reforms under relatively autocratic Saakashvili's administration resulted in relatively stable and efficient institutional framework, which enabled political liberalisation of the country after 2012.

Keywords:

Ukraine, Georgia, hybrid regimes, competitive authoritarianism, patronal politics

VINCENT KOPEČEK – JAKUB KAŠPAR

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecká fakulta
Ostravská univerzita
E-mail: vincenc.kopecek@osu.cz
P14220@student.osu.cz.

BUDOVÁNÍ POSTSOVĚTSKÉHO STÁTU. UKRAJINA A GRUZIE NA CESTĚ K DEMOKRACII A (NEBO) STABILITĚ?

VINCENT KOPEČEK – JAKUB KAŠPAR

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecká fakulta
Ostravská univerzita
E-mail: vincenc.kopecek@osu.cz
P14220@student.osu.cz.

Abstract:

The article analyses political transformations in Ukraine and Georgia after Orange and Rose Revolutions. Both countries are treated as hybrid regimes and the concept of competitive authoritarianism is used as the main framework for the comparison. Afterwards, diverging political paths of Ukraine and Georgia are interpreted by means of the theory of patronal politics. In the conclusion we argue that whereas Ukraine's political liberalisation lead to political chaos, economic stagnation and, finally, to the autocratic backsliding, Georgia's focus on reforms under relatively autocratic Saakashvili's administration resulted in relatively stable and efficient institutional framework, which enabled political liberalisation of the country after 2012.

Keywords:

Ukraine, Georgia, Hybrid regimes, Competitive authoritarianism, Patronal politics.

Úvod

Pomineme-li pobaltské státy, patří Gruzie a Ukrajina spolu s Moldavskem, případně Kyrgyzstánem či Arménií, k těm svobodnějším postsovětským zemím (Freedom House, 2015a). K častému porovnávání Ukrajiny a Gruzie svádí zejména to, že v první polovině první dekády 21. století obě země prošly tzv. barevnými revolucemi (McFaul, 2005, Way, 2008), které byly ve své době považovány za závěr huntingtonovské třetí vlny demokratizace, o níž se myslelo, že přinese liberální demokratickou vládu i do postsovětského eurasijského prostoru (Pop-Eleches, Robertson, 2014, s. 4). Gruzínská růžová a ukrajinská oranžová revoluce byly pro obě země rozhodně významnými předěly. Navzdory určitým dílčím či dočasným demokratizačním, resp. liberalizačním trendům, empiricky změřeným vybranými indexy (viz tabulka 1), nelze s odstupem jedné dekády říci, že by barevné revoluce vedly k přechodu Ukrajiny a Gruzie k demokratickému politickému režimu, jak jej známe ze západní či střední Evropy (Pop-Eleches, Robertson, 2014, Mitchell, 2011). Obě země se nadále pohybují v jakési šedé zóně mezi demokracií a autoritářstvím a spadají tak do typu politického režimu,

pro něž se v posledních letech ujal termín hybridní politické režimy (Wheatley, Zürcher, 2008, Sedelius, 2012).

Cílem této studie je pomocí komparativní analýzy ukázat, že navzdory v zásadě obdobným výchozím podmínkám, které obě studované země po barevných revolucích měly, byl jejich vnitropolitický vývoj značně odlišný, což vedlo i k odlišným výsledkům co se institucionálního prostředí týče. Naše analýza je rámována teorií hybridních politických režimů, resp. kompetitivního autoritarismu coby jejich subtypu (Levitsky, Way, 2010). Odlišné vývojové trajektorie Ukrajiny a Gruzie budeme demonstrovat pomocí metody rozboru procesu, a to v rámci čtyř arén definovaných Levitským a Wayem, v nichž se v kompetitivních autoritarismech odehrává soutěž mezi vládnoucími a opozičními silami. Dynamika tohoto vývoje je následně interpretována pomocí konceptu patronalistické politiky (Hale, 2015).

Hybridní režimy

Během tzv. třetí vlny demokratizace deklarovala řada zemí přechod k demokratické formě vlády, ovšem zdaleka ne všechny byly schopny (či ochotny) formální demokratická kritéria naplňovat i v praxi. S postupem času se ukázalo, že se v případě těchto zemí nejednalo o protražovanou či zamrzlou tranzici k demokracii, ale o konsolidaci do podoby nového politického režimu situovaného kdesi do mlhavé zóny mezi demokracií a autoritarismem (O'Donnell, 1994, Carothers, 2002). Toto zjištění vedlo k rozvíjení teorie hybridních režimů, kombinujících prvky demokracie a autoritářství.

Jedním ze subtypů hybridních politických režimů je kompetitivní autoritarismus (Levitsky, Way, 2002 a 2010). Lze si jej jednoduše představit tak, že daný stát formálně přijal demokratická pravidla hry, nicméně vláda s opozicí o podobu těchto pravidel svádějí kontinuální souboj (srov. též podobný koncept volebního autoritarismu, viz Schedler, 2006), který se v praxi podle Levitského a Waye (2002) odehrává ve čtyřech arénách – volební, legislativní, soudní a mediální. Ty tak představují prostor, v němž mohou opoziční síly soustavně napařovat, oslabovat a někdy dokonce porazit autoritářsky se chovající vládu. Zdánlivé demokratizace a návraty k méně demokratickému režimu

(viz tabulka 1) tak nejsou ničím jiným než definičním znakem hybridního politického režimu. V textu proto tyto výkyvy nenazýváme demokratizací nebo autoritarizací, neboť se nejedná o tranzice mezi politickými režimy. Dochází-li k otevírání jednotlivých arén, v nichž se souboj mezi vládou a opozicí odehrává, hovoříme o liberalizaci, pokud se naopak tyto arény uzavírají, používáme termín autokratizace.¹

¹ Zde je důležité si uvědomit rozdíl mezi autokracií a autoritarismem. Zatímco autoritarismus je typ politického režimu definovaný Linzem (1964) a následně rozvíjený dalšími autory (např. Linz a Span, 1996, Merkel, 1999), termín autokracie (doslova z řečtiny přeloženo jako samovláda) značí koncentraci moci do rukou jednotlivce (Sartori, 1993, s. 205 – 209), k čemuž může docházet v různých typech politických režimů.

Tabulka 1: Srovnání Ukrajiny a Gruzie podle vybraných politických, sociálních a ekonomických ukazatelů

roky	Ukrajina						Gruzie					
	FW PR/C L status ¹	NT ²	P IV ³	CPI ⁴	RSF press	HDP p.c. PPP	FW PR/CL status ²	NT ³	P IV ⁴	CPI ⁵	RSF press	HDP p.c. PPP
2001	4/4 PF	n/a	6 D F	83/91	n/a	4300	4/4 PF	n/a	3 N F	n/a	n/a	2797
2002	4/4 PF	n/a	6 D F	85/102	40,00	4639	4/4 PF	n/a	3 N F	85/102	n/a	3016
2003	4/4 PF	4,71 THR	6 D F	106/133	40,00	5219	4/4 PF	4,83 THR	7 D	124/133	17,33	3438
2004	4/3 PF	4,88 THR	6 D F	122/146	51,00	6057	3/4 PF	4,83 THR	7 D	133/146	27,50	3749
2005	3/2 F	4,50 THR	6 D F	107/159	32,50	6468	3/3 PF	4,96 THR	7 D	130/159	25,17	4199
2006	3/2 F	4,21 THR	7 D F	99/163	26,50	7202	3/3 PF	4,86 THR	7 D	99/163	21,00	4695
2007	3/2 F	4,25 THR	7 D F	118/180	26,75	8025	4/4 PF	4,68 THR	6 D	79/180	20,83	5427
2008	3/2 F	4,25 THR	7 D F	134/180	19,25	8417	4/4 PF	4,79 THR	6 D	67/180	31,25	5667
2009	3/2 F	4,39 THR	7 D F	146/180	22,00	7257	4/4 PF	4,93 THR	6 D	66/180	18,83	5461
2010	3/3 PF	4,39 THR	6 D F	134/178	46,83	7685	4/3 PF	4,93 THR	6 D	68/178	27,00	5818
2011	4/3 PF	4,61 THR	6 D F	152/183	54,00	8281	4/3 PF	4,86 THR	6 D	64/183	38,00	6322
2012	4/3 PF	4,82 THR	6 D F	144/176	36,79	8468	3/3 PF	4,82 THR	6 D	51/176	30,09	6822
2013	4/3 PF	4,86 THR	6 D F	144/177	36,93	8614	3/3 PF	4,75 THR	7 D	55/177	29,78	7159
2014	3/3 PF	4,93 THR	n/a	142/175	39,10	8665	3/3 PF	4,68 THR	n/a	50/175	27,70	7582
2015	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	7841 odhad	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	7885 odhad

Zdroj: Transparency International, 2015, Freedom House 2015a; Freedom House, 2015b; Center for Systemic Peace, 2014, Hospodářské noviny, 2015, Antidze, 2015.

- ¹ FW – *Freedom in the World* – měří politická práva (PR – *political rights*) a občanské svobody (CL – *civil liberties*). Nejhorší známka u obou měřených částí je 7 (zcela nesvobodný), nejlepší 1 (zcela svobodný). Obě známky se průměrují a jednotlivé země se pak dělí na tři skupiny – svobodné (F – *free*), částečně svobodné (PF – *partly free*) a nesvobodné (NF – *not free*).
- ² NT – *Nations in Transit* – se zaměřuje na transformující se postkomunistické země Eurasie, jedná se o vysoce agregovaný index hodnotící demokratičnost země pomocí sedmi subkategorií, přičemž 7 je nejhorší skóre a 1 skóre nejlepší. Podle výsledného průměru jsou země členěny na konsolidované demokracie (CD – *consolidated democracies*), částečně konsolidované demokracie (SCD – *semi-consolidated democracies*), přechodné (tranzitivní) vlády a hybridní režimy (THR – *transitional governments or hybrid regimes*), částečně konsolidované autoritarismy (SCA – *semi-consolidated authoritarian regimes*) a konsolidované autoritarismy (CA – *consolidated authoritarian regimes*).
- ³ P IV – *Polity IV* – je dataset kvantifikující charakter mocenských vztahů v rámci státu (*polity*). Nejnižší známka je -10, nejlepší +10. Kromě kategorizace států ke třem typům režimů – autokracie (A – *autocracy*), anokracie (N – *anocracy*, de facto obdoba hybridního režimu) a demokracie (D – *democracy*), identifikuje také různé typy změny režimu a specifická období, v nichž je obtížné jednoznačně identifikovat politický režim – např. frakcionářství (F – *factionalism*).
- ⁴ CPI – *Corruption Perception Index* – měří vnímání korupce v jednotlivých zemích. Počet analyzovaných zemí se měnil a v roce 2012 se změnil i výpočet indexu. Proto nejsou uváděny absolutní hodnoty indexu, ale umístění země v žebříčku od nejméně po nejvíce zkorumpovanou zemi a celkový počet analyzovaných zemí v daném roce.

Podle Levitského a Waye (2002) existují v zásadě dva důvody, proč kompetitivní autoritarismy existují. Za prvé, kompetitivní autoritarismy vznikly v zemích, které deklarovaly přechod k demokratické vládě a mají většinou dobré vztahy se západními demokraciemi a tudíž je pro ně výhodnější udržovat formální demokratická pravidla hry, než je zcela demonstrovat a čelit kritice západních partnerů. Za druhé, jedná se vesměs o chudší státy se špatně fungujícími formálními institucemi, které vládě neumožňují dosáhnout takovou míru kontroly nad politickou sférou, aby zabránila vzniku opozice.

Z logiky věci vyplývá, že špatně fungující formální instituce mohou být jak příčinou, tak důsledkem kompetitivního autoritarismu. V každém případě se však vzhledem k jejich problematickému fungování značná část politického provozu odehrává skrze instituce neformální. Ty si lze spolu s Lauthem (2000, s. 22) představit jako „*diskrepanci (...) mezi normami chování formálních politických institucí a reálných politických aktérů*“. Tyto neformální instituce bývají i v případě Gruzie či Ukrajiny často popisovány termíny jako klientelismus (Protsyk, Wilson, 2003, Kikabidze, Losaberidze, 2000), systémová korupce (Stefes, 2008, 2009, Darden, 2001), (neo-)patrimonialismus (Laruelle, 2012, van Zon, 2005) apod. Jak argumentuje Hale (2015, loc. 847 – 855), tyto a jiné koncepty lze subsumovat pod obecnější koncept patronalismu.

Hale (2015, loc. 798 – 823) patronalismu popisuje jako sociální ekvilibrium založené na personalizované distribuci odměny a trestu, která se děje v rámci hierarchizovaných sítí charakteru pyramidy. V jednotlivých zemích s patronalisticky založenou politikou může existovat buď jedna dominantní pyramida (*single-pyramid*), případně dvě či tři soutěžící pyramidy (*competing-pyramid*). Toto uspořádání koresponduje s formálním ústavním systémem příslušné země. Prezidentské systémy vedou k existenci jedné centralizované pyramidové sítě, jejíž vrchol tvoří prezident coby nejvyšší exekutivní pozice. Semiprezidentské systémy rozdělují exekutivní kompetence mezi prezidenta a premiéra mají tendenci k vytváření systému s dvěma či více soutěžícími pyramidovými strukturami. Parlamentní systémy s dominantní rolí premiéra vedou podobně jako prezidentské systémy k existenci jedné pyra-

midové struktury, avšak s několika výraznými subpatrony, což je důsledek komplikovaného sestavování vládní koalice v parlamentu (Hale, 2015, loc. 2465 – 2556). Tři typy patronalistických hybridních režimů mají i tři různé dynamiky, které se odehrávají v určitých cyklech determinovaných očekáváními politických aktérů o přetrvání či pádu dominantní mocenské pyramidy. Semiprezidentské patronalistické režimy se, zejména v některých etapách režimního cyklu, zdají být relativně demokratické, zatímco prezidentské patronalismy se zdají být autokratičtější (Hale, 2015, loc. 2795 – 2820).

Politický vývoj na Ukrajině a v Gruzii do barevných revolucí

Gruzie i Ukrajina fakticky získaly nezávislost rozpadem Sovětského svazu během roku 1991. Prvním prezidentem nezávislé Ukrajiny se stal Leonid Kravčuk, ale již v roce 1994 ho v prezidentské funkci nahradil jeho bývalý ministerský předseda Leonid Kučma, jemuž se podařilo prosadit přijetí nové ústavy značně posilující prezidentské pravomoci (Kubicek, 2005). Díky tomu stanul Kučma na vrcholu poměrně centralizované pyramidové struktury složené z „klanů“ jednotlivých ukrajinských oligarchů (Way, 2005, s. 133 – 134), udržované a kontrolované pomocí systémové korupce, zastrasování a vydírání (Stefes, 2008, s. 75, Darden, 2001).

Míra propojení soukromé a státní sféry se za vlády Leonida Kučmy rozrostla do obřích rozměrů. V roce 2000 zaznamenala daňová inspekce, že 386 ze 450 členů parlamentu vlastní téměř 4000 firem, podílí se na 25 % ukrajinského importu a 10 % exportu. Mnoho z nich pak využívalo vládní konexe právě jako nástroj k zefektivnění svého byznysu, kdy oplátkou za přístup ke státním prostředkům poskytovala politickou podporu Kučmově režimu (Way, 2005, s. 136). Dalším účinným nástrojem, který využíval Leonid Kučma pro posílení svého politického postavení, byla kontrola médií. Navzdory formální privatizaci elektronických médií v roce 1996 kontroloval stát neformálně téměř všechny důležité televizní stanice a novináři kritizující režim byli vystaveni neustálým útokům (D'Anieri, 2005).

Kučma v roce 1999 obhájil prezidentský post, v roce 2004 však již potřetí nekandidoval a v prezidentských volbách podpořil premiéra

Viktora Janukovyče, který podle zveřejněných výsledků porazil ve druhém kole opozičního lídra Viktora Juščenka. Opozice však označila volby za zmanipulované a dožadovala se jejich opakování, k čemuž po několika týdnech masových demonstrací a následných jednání mezi oběma tábory nakonec došlo. Zároveň byla přijata i nová ústava, která omezila moc prezidenta na úkor premiéra a parlamentu a učinila tak z Ukrajiny semiprezidentský systém. V opakovaném hlasování Janukovyč s Juščenkem prohrál a k moci se tak dostala opozice, jejímiž hlavními programovými prioritami byla demokratizace, ekonomické reformy a orientace na EU (Kuzio, 2005).

Gruzie se po svržení prvního demokraticky zvoleného prezidenta Zviada Gamsachurdii počátkem roku 1992 propadla do chaosu občanské války, během níž se od Gruzie de facto separovaly dvě její autonomní součásti – Jižní Osetie a Abcházie (Souleimanov, Hoch, 2012). V čele země coby provizorní hlava státu stanul Eduard Ševardnadze, poslední sovětský ministr zahraničních věcí a dlouholetý první tajemník gruzínské komunistické strany, který byl v letech 1995 a 2000 zvolen prezidentem.

Ševardnadzemu se do roku 1995 podařilo zbavit hlavních politických rivalů, aby poté vybudoval takřka neofeudální systém založený na distribuci moci mezi lokální patronalistické pyramidové struktury. Některé z nich byly založeny na pokrevní bázi, v centru jiných stáli Ševardnadzem jmenovaní guvernéri, případně představitelé bývalé komunistické nomenklatury (Jones, 2000, s. 66 – 68, Wheatley, 2005, s. 109 – 120). Neoficiální transakce podle Kinga (2004) tvořily 60 – 70 % celkové gruzínské ekonomické aktivity. Státní aparát nebyl zejména v raném období své existence schopen vykonávat základní služby jako budování infrastruktury, vynucování práva či výběr daní (Mitchell, 2004). Zároveň si však oproti jiným postsovětským zemím Gruzie udržovala vcelku vysokou míru občanských a politických svobod, což vyneslo Ševardnadzemu poměrně dobrou image mezi západními politiky (Kopeček, 2012, s. 53).

Postupem času však Ševardnadze začal výrazněji používat nedemokratické praktiky, což se projevilo zejména u evidentně zmanipulovaných výsledků prezidentských voleb z roku 2000, v nichž Ševardnadze „zvítězil“ s téměř 80 % hlasů (Jones, 2006); zároveň však do vlády přivedl mladé reformisticky laděné politiky,

mj. i Micheila Saakašviliho, který se v roce 2000 stal ministrem spravedlnosti. Konflikt mezi reformisty a konzervativními ministry vyústil v odchod reformátorů z vlády a vznik reálné politické opozice (Devdariani, 2004, s. 101 – 102), která pod Saakašviliho vedením nakonec Ševardnadzeho odstavila od moci. Došlo k tomu po parlamentních volbách na podzim 2003, které opozice označila za zfalšované ve prospěch Ševardnadzeho a jeho politického spojence, prezidenta autonomní republiky Adžárie Aslana Abašidzeho. Na rozdíl od ukrajinské oranžové revoluce nepožadovali opoziční představitelé pouze opakování voleb, ale i demisi prezidenta, ke které poté, co demonstranti vedení Saakašvilim vtrhli do parlamentu, také došlo. V předčasných prezidentských volbách byl Saakašvili zvolen novou hlavou státu a v následujících týdnech prosadil rychlé a podstatné změny ústavy, které dále posílily jeho pravomoci. V opakovaných parlamentních volbách pak Saakašviliho proevropské a proreformní Spojené národní hnutí získalo v parlamentu absolutní většinu (Mitchell, 2004).

Ukrajina a Gruzie mezi liberalizací a autokratizací

Jak tvrdí Hale (2015, loc. 311 – 315), politická dynamika řady postsovětských států, jejich liberalizace a následné návraty k autokratičtější formě vlády nejsou ničím jiným než projevem hybridního charakteru jejich politických režimů. Oranžová ani růžová revoluce ostatně nebyly skutečnými revolucemi, ale pouhými převraty, jejichž strůjcům se dostalo podpory obyvatel (Lane 2008, s. 529); k reálné změně politického režimu však nedošlo. I přes tento poměrně skeptický pohled na možnosti demokratizace na Ukrajině i v Gruzii v následujících odstavcích ukážeme, že rozdílné politické trajektorie vedly v realitě kompetitivního autoritarismu coby typu hybridního politického režimu k rozdílným výsledkům. Zaměříme se přitom na jednotlivé arény, v nichž podle Levitského a Wayne (2010) dochází k soutěžení mezi vládou a opozicí.

Volební aréna

Přestože volební proces bývá v kompetitivních autoritarismech charakteristický rozsáhlým zneužíváním státní moci ve prospěch

vládnoucí skupiny (např. odmítání registrace opozičních kandidátů, jejich zastrašování, zatýkání, omezování předvolební kampaně apod.), volby se konají pravidelně a mají kompetitivní charakter bez rozsáhlých volebních podvodů (jak při odevzdávání, tak při sčítání hlasů), kvůli kterým by volby postrádaly smysl. Volby v kompetitivních autoritarismech tak vždy představují pro vládnoucí skupinu značné riziko, že i přes využití všech možných zvýhodnění mohou volby prohrát (Levitsky, Way, 2010, s. 12).

V případě volební arény jsou rozdíly v politickém vývoji mezi Ukrajinou a Gruzii nejmarkantnější. Zatímco na Ukrajině se po oranžové revoluci ve volební aréně odehrávala vcelku otevřená soutěž mezi vládou a opozicí, což vedlo k několika předáním moci (Haran, 2011), v Gruzii byla volební aréna místem nerovného souboje. Často bylo poukazováno na to, že vládnoucí Spojené národní nutí vedené Micheilem Saakašvilim zneužívalo svého postavení a ovlivňovalo výsledky voleb ve svůj prospěch. Např. při předčasných prezidentských volbách na jaře 2008 Saakašvili jen těsně zvítězil v prvním kole s 53,5 % hlasů. I relativně malé neregulárnosti, které dokumentovali např. pozorovatelé OBSE, tak mohly Saakašvilimu zajistit bezproblémové zvolení v prvním kole. V parlamentních volbách na podzim téhož roku pak volební pozorovatelská mise OBSE zdokumentovala vážné problémy dokonce ve 26 % volebních okrsků, což opozici přimělo k neúspěšným požadavkům na opakování celých voleb (Lanskoy, Areshidze, 2008, s. 164).

Nerovné podmínky, které ve volební aréně v Gruzii panovaly, byly narovnány až při parlamentních volbách v roce 2012. Spojenému národnímu hnutí se postavila opoziční koalice Gruzínský sen vedená nejbohatším Gruzínem, miliardářem Bidzinou Ivanišvilim. Tato koalice musela čelit řadě arbitrárních zásahů ze strany státních institucí (o některých blíže v částech věnovaných soudní a mediální aréně), avšak takřka neomezené finanční prostředky ze strany Ivanišvilioho, jednota opozice, tlak EU a USA na férovost voleb a nakonec i dobře načasovaný skandál s videem dokumentujícím týrání odsouzených v gruzínských věznicích vedlo k přesvědčivému vítězství Gruzínského snu (Kopeček, 2012, s. 68 – 69). Kandidát Gruzínského snu Giorgi Margvelašvili byl o rok později zvolen prezidentem a v Gruzii tak poprvé

v historii došlo ke kompletní změně vlády prostřednictvím voleb, přičemž porážení volební výsledky uznali.

Rozdílné vývojové trajektorie v rámci volební arény v Gruzii a na Ukrajině byly způsobeny v zásadě třemi faktory. Za prvé, již zmínované ústavní reformy, které v případě Gruzie prezidentské pravomoci zvětšily, je na Ukrajině naopak snížily a přerозdělily mezi více aktérů. Platí zde poměrně jednoduché pravidlo: větší kompetence znamenají větší moc a také větší riziko jejího zneužití – a to i při volbách. Za druhé, zatímco gruzínský prezident Ševardnadze, stejně jako jeho nejvýraznější spojenec Abašidze, byli při růžové revoluci svrženi, což pro ně znamenalo odchod z politiky (a v případě Abašidzeho i ze země), na Ukrajině se poražený prezidentský kandidát Janukovyč z politického života nestáhl. Se svou Stranou regionů vyhrál parlamentní volby v roce 2006 a až do předčasných voleb v roce 2007 zastával funkci premiéra. V roce 2010 pak byl zvolen prezidentem země. Na Ukrajině tak i v porevolučním období existovala značná politická pluralita (Mierzejewski-Voznyak 2014), zatímco v Gruzii dominovala jedna politická strana – Spojené národní hnutí –, která integrovala většinu politických subjektů podílejících se na růžové revoluci (Kopeček, 2012, s. 58). Za třetí, na rozdíl od Juščenka si Saakašvili zachoval pozici jediného lídra „revolučního“ tábora. Ukrajinský tandem Viktor Juščenko – Julija Tymošenkova se rozhádal již v druhé polovině roku 2005, což vedlo k vítězství Strany regionů v parlamentních volbách v roce 2006 (Katchanovski, 2008, s. 351 – 352). Ani Gruzie sice nebyla rozporů mezi „porevoluční“ elitou ušetřena, Saakašvili je však vždy ustál. Z ministerských či vysokých ústavních postů postupně odešli předsedkyně parlamentu Nino Burdžanadze, ministr školství Ghia Nodia, ministryně zahraničních věcí Salome Zurabišvili, premiér Zurab Noghaideli či ministr vnitra Irakli Okruašvili. Až na Nodiu, který se rozhodl vrátit k akademické kariéře, se všichni ostatní pokusili o založení vlastních politických stran, nicméně jednalo se o neúspěšné projekty, které ve volbách propadly (Kopeček, 2012, s. 63 – 64). Svou roli zřejmě sehrála i náhoda; po Saakašvilim druhá nejvýraznější postava růžové revo-

luce – premiér Zurab Žvania – tragicky zemřel v únoru 2005.¹

Legislativní aréna

Otevřenost volební arény v porevolučních letech na Ukrajině a naopak její relativní uzavřenost v Gruzii vedla k rozdílnému vývoji i v aréně legislativní. Ta v klasických politicky uzavřených autoritarismech vůbec neexistuje anebo je natolik kontrolovaná vládnoucí garniturou, že soupeření mezi ní a exekutivou prakticky nepřipadá v úvahu. V kompetitivních autoritarismech je legislativa zpravidla slabá, ale často se stává důležitým místem, kde může opozice vyvíjet určitou politickou aktivitu, oslabovat a napadat autoritářsky se chovající režim. Na Ukrajině byla legislativní aréna poměrně otevřená již před oranžovou revolucí. Parlament například zablokoval snahu prezidenta Kučmy svolat referendum zaměřené na omezení moci zákonodárského orgánu a opoziční představitel Aleksandr Moroz využil parlamentní půdu pro distribuci nahrávky usvědčující Leonida Kučmu z objednávky politické vraždy (Levitsky, Way, 2002, s. 55).

Porevoluční přechod Ukrajiny od prezidentského k semiprezidentskému systému měl za následek další otevření legislativní arény. Parlamentní půda se stala v porevolučních letech ústředním politickým kolbištěm. Na základě rozložení sil v parlamentu a dohody s hnutím Naše Ukrajina prezidenta Juščenka byl Janukovyč v roce 2006 jmenován premiérem a parlamentní strany se roku 2007 dohodly i na předčasných volbách (Haran, 2011, s. 95). Po prezidentských volbách v roce 2010, v nichž Viktor Janukovyč porazil Juliji Tymošenkovou, se však parlament v důsledku dvou kontroverzních rozhodnutí Ústavního soudu (blíže viz pasáže věnované soudní aréně) dostal do závislosti na exekutivě, aby se po obnově ústavy z roku 1996 Ukrajina vrátila k prezidentskému systému, který pravomoci parlamentu dále snížil (Haran, 2011, s. 97 – 98).

Zatímco legislativní aréna na Ukrajině se v letech 2010 – 2014 relativně uzavřela (ač z ní opoziční politické strany nezmizely a byly

z parlamentní půdy schopné vládu alespoň kritizovat), v Gruzii byla trajektorie opačná. Micheil Saakašvili bezprostředně po růžové revoluci využil svého nebyvale silného mandátu, soustředil většinu důležitých pravomocí ve svých rukou a roli parlamentu marginalizoval. Velmi záhy se tedy rozplynuly optimistické vyhlídky ohledně gruzínské demokratizace a někteří autoři začali hovořit o Saakašvilioho fascinaci mocí a ustanovení jakéhosi „bonapartistického“ režimu (Tudoroiu, 2007).

V parlamentních volbách v roce 2008 získalo Spojené národní hnutí v gruzínském parlamentu 119 mandátů z celkových 150, přičemž část opozičních poslanců odmítla v parlamentu na protest proti údajným volebním podvodům zasednout a uchýlila se k pouličním protestům. Nino Burdžanadze dokonce zformovala paralelní parlament (Kopeček, 2012, s. 65). Zbylé tři další parlamentní strany byly vnímány jako „loajální“ opozice (Lanskoy, Areshidze 2008, s. 166). Z těchto důvodů je pochopitelné, že legislativní aréna až do roku 2012 nebyla místem, kde by docházelo k soutěži mezi Spojeným národním hnutím a opozicí. To se změnilo až po roce 2012, kdy Spojené národní hnutí i v důsledku změny ústavy na semiprezidentskou, prosazené na sklonku Saakašvilioho druhého prezidentského období, přešlo po prohraných parlamentních volbách do opozice, v níž však nadále zůstalo výraznou politickou silou, která v parlamentu kritizovala vládu Gruzínského snu. Opoziční řady následně posílili i svobodní demokraté, původně součást koalice Gruzínského snu, a to poté, co byl z funkce ministra obrany odvolán jejich předseda Irakli Alasania (Rukhadze, 2014).

Soudní aréna

Třetí arénou, v níž se v kompetitivních autoritarismech může odehrávat soutěž mezi vládou a opozicí, je soudnictví. Vládnoucí garnitury se zpravidla snaží podříditi si soudy buďto formální kontrolou nad jmenováním soudců nebo neformálně pomocí korupce, vydírání či kooptace soudců k vládnoucí elitě. Přesto však v kompetitivních autoritarismech může kombinace formální nezávislosti soudů a jejich neúplné kontroly ze strany exekutivy poskytnout jednotlivým soudcům prostor pro nezávislé rozhodování (Levitsky, Way, 2002, s. 57).

¹ Žvania podle oficiálních informací zemřel na otravu oxidem uhelnatým, přetrvává však řada spekulací, včetně té, že byl Žvania obětí politicky motivované vraždy. Více k různým spekulacím o Žvaniově smrti viz např. DFWatch, 2015.

Soudní arény v Gruzii a na Ukrajině se ve sledovaném období značně lišily a jejich dynamika byla obdobná dynamice arén volebních. Na Ukrajině se již za vlády Leonida Kučmy jevila soudní aréna jako relativně otevřená, přičemž dílčí vítězství v ní slavila jak vláda, tak opozice. Za vítězství prezidentského tábora lze považovat rozhodnutí Ústavního soudu, které umožnilo Leonidu Kučmovi kandidovat v prezidentských volbách v roce 2004, i když by se v případě Kučmova vítězství jednalo již o jeho třetí funkční období v řadě. Kučma se nicméně práva kandidatury nakonec sám vzdal. K porážkám prezidentského tábora patřilo například referendum iniciované Kučmou za účelem omezení vlivu parlamentu, které Ústavní soud prohlásil za nezávazné (Levitsky, Way, 2002, s. 57). Byl to také Ústavní soud, který v roce 2004 odmítl uznat legitimitu druhého kola prezidentských voleb a umožnil tak Viktoru Juščenkovi ujmout se prezidentského křesla v opakovaných volbách (Kuzio, 2005, s. 41).

Po zvolení Viktora Janukovyče prezidentem v roce 2010 se soudní aréna na Ukrajině začala uzavírat a z několika zásadních soudních rozhodnutí je znát, že v ní měla jasně navrch Janukovyčova klika. Již krátce poté co se Janukovyč ujal funkce, umožnil Ústavní soud navzdory ústavnímu zákazu zformovat vládní koalici za pomoci „přeběhlíků“ z dosud opozičních parlamentních frakcí a o několik týdnů později tentýž soud obnovil platnost ústavy z roku 1996, která dávala mnohem větší pravomoci prezidentovi, což ukrajinský režim značně autokratizovalo. Haran (2011, s. 97 – 98) v této souvislosti dokonce hovoří o ústavním puči. V kontroverzním procesu, který ukrajinská opozice i řada západních politiků označovala za politicky motivovaný, byla v roce 2011 odsouzena za údajné zneužití pravomocí na sedm let trestu odnětí svobody bývalá premiérka Julija Tymošenková. Propuštěna byla až po svržení prezidenta Janukovyče v únoru 2014 (Dearden, Saul, 2014).

V Gruzii byla soudní aréna poměrně uzavřená a po celé období Saakašviliho vlády nezaznamenali autoři článku žádný rozsudek, který by zvrátil problematická rozhodnutí vlády či parlamentu. Během Saakašviliho vlády došlo ke třem ústavním reformám – k reformě samosprávy, ke změnám volebního zákona i k přesunu parlamentu z Tbilisi do druhého

největšího gruzínského města Kutaisi. Všechny tyto změny byly opozicí kritizovány, avšak nepodařilo se zabránit ani jediné z nich (Kopeček, 2012, s. 59 – 63). Opozice zpochybnila i těsný výsledek prezidentských voleb z roku 2008, nicméně jako celek volby soudně nenapadla, což zdůvodnila nedůvěrou v gruzínský soudní systém. Takřka všechny stížnosti na dílčí pochybení během voleb soudy zamítly (OSCE, 2008, s. 17 – 19). Podobně jako v případě Ukrajiny a kauzy Julije Tymošenkové i v Gruzii proběhlo několik kauz, u nichž existuje podezření na politickou motivaci. Nejprůkaznější je v tomto ohledu vzetí do vazby bývalého ministra obrany Irakli Okruašviliho, který po rezignaci na ministerský post v září 2007 obvinil Saakšviliho z korupce a plánování vraždy mediálního magnáta Patarkacišviliho. Je velmi podivné, že Okruašvili byl obviněn z korupce a zatčen jen dva dny po svém veřejném prohlášení a poté, co svá obvinění stáhl, byl promptně propuštěn (Tsikhelashvili, 2010, s. 125). Podivně vyhlíží i proces z jara 2011 se čtyřmi fotografy viněnými ze špionáže ve prospěch Ruska (Natsvlisvili, 2011). Před parlamentními volbami v roce 2012 čelil nepřízni soudů zejména opoziční blok Gruzínský sen vedený miliardářem Bidzinou Ivanišvilim, a to včetně udělení několika vysokých pokut a zbavení Ivanišviliho gruzínského občanství (Kopeček, 2012, s. 68). Po vítězství Gruzínského snu v parlamentních a posléze i prezidentských volbách se počet kauz, u nichž existuje podezření na politický motiv, ještě zvýšil. Dokumentováno je více než deset procesů s bývalými exponenty Saakašviliho režimu, přičemž zatykač byl vydán i na samotného exprezidenta (Fuller, 2014).

Mediální aréna

Ve většině plnohodnotných autoritarismů jsou média zcela ve státním vlastnictví, silně cenzurována nebo systematicky potlačována. I v kompetitivních autoritarismech může sice centrální vláda potlačovat nezávislá média, ale často jí to stojí velmi drah. Tak jako v případě Ukrajiny, kdy byl v roce 2000 v tzv. „kuchmagate“ usvědčen tehdejší prezident z objednávky vraždy nezávislého novináře, což vyvolalo rozsáhlé protesty zejména v Kyjevě a výrazně ochladilo vztahy země se Západem (Levitsky, Way, 2002, s. 58). V Gruzii informování celostátními médii (zejména TV Rustavi-2) o vo-

lebních nesrovnalostech bylo jedním z faktorů, který vyvolal masové demonstrace a zapříčinil konec Ševardnadzeho vlády (Mikashavidze, 2014).

Nástup Saakašviliho do čela země sice znamenal liberalizaci v určitých oblastech jako je hospodářství nebo společenský život, svoboda slova se však oproti Ševardnadzeho období ještě snížila, aby svého dna dosáhla po krátké gruzínsko-ruské válce ze srpna 2008 (Freedom House, 2015). Přesto však v porovnání s ostatními post-sovětskými zeměmi můžeme označit mediální prostředí v Gruzii za svobodnější a rozvinutější, snad s výjimkou pobaltských států a Ukrajiny. Silnou pozici, kterou média v gruzínské politice hrají, dokumentují tři případy. Na podzim 2007, když v Tbilisi probíhaly masové protesty proti Saakašviliho vládě, hrála v jejich organizaci výraznou úlohu TV Imedi vlastněná miliardářem Patarkacišvilim (DFWatch, 2012). V TV Imedi zveřejnil svá obvinění vůči Saakašvilimu i již zmiňovaný Okruašvili (Tsikhelashvili, 2010, s. 125). Před parlamentními volbami v roce 2012 sehrálo zřejmě jednu z rozhodujících rolí video zveřejněné na TV Maestro, považované za opoziční stanici, ukazující brutální zneužívání odsouzených v gruzínských věznicích, z něhož byl činěn odpovědným Saakašviliho ministr vnitra Bačana Achalaia (Corso, 2012, Civil Georgia, 2012). Konečně na podzim 2015 zřejmě v souvislosti s blížícími se parlamentními volbami vypukly spory kolem vlastnictví TV Rustavi-2, považované za blízkou opozičnímu Spojenému národnímu hnutí. V pozadí událostí je spatřován zejména Bidzina Ivanišvili, bývalý premiér a de facto lídr Gruzínského snu (Lomsadze, 2015).

Oranžová revoluce na Ukrajině znamenala kromě jiného výrazné uvolnění poměrů v tamější mediální sféře, což ve svých výročních zprávách zohlednila také organizace Freedom House, která mezi lety 2004 a 2006 zlepšila známku v oblasti nezávislých médií téměř o dva celé stupně (viz tabulka 1). Porevoluční období na Ukrajině tedy bylo charakterizováno výrazným snížením tlaků ze strany centrální vlády na nezávislá média, jež se mohla těšit relativně velké míře svobody – alespoň co se celostátních médií týče. Na regionální a lokální úrovni však mnohá média nezávislost stále postřádala (Freedom House, 2015).

Nástup Viktora Janukovyče do prezidentského úřadu byl pro ukrajinskou politiku zásadním zlomem. Do té doby relativně otevřený a liberální režim se začal poměrně rychle autokratizovat, což ve výsledku ovlivnilo také mediální arénu. V důsledku politických změn začala mnohá média zaujímat provládní postoje ohledně citlivých politických témat, a přestože se minimálně zpočátku nedá mluvit o přímé vládní cenzuře, byly zaznamenány pokusy ze strany vlády odebrat licenci některým televizním stanicím, které zaujímaly kritické postoje vůči novému režimu (Freedom House, 2015). V srpnu roku 2011 pak zmizel za záhadných okolností investigativní novinář Vasyl Klymentyjev, což ještě prohloubilo strach nezávislých médií z možných represálií ze strany vlády (The Guardian, 2010). S odchodem Viktor Janukovyče ze země se situace v ukrajinské mediální sféře opět poněkud uvolnila (Freedom House, 2015b).

Transformace patronalistických pyramid a jejich vliv na institucionální strukturu

Dynamika demonstrována v přecházející kapitole v rámci jednotlivých arén definovaných Levitským a Wayem (2002) zcela zřetelně koresponduje s pravidly fungování patronalistického prezidencialismu a semiprezidencialismu dle Halea (2015). Kučmova Ukrajina byla příkladem patronalistického prezidencialismu s Kučmou coby lídrem dominantní pyramidové struktury (srov. Darden, 2001). Země však po oranžové revoluci zavedla semiprezidentskou ústavu, která vedla ke vzniku v zásadě tří soutěžících pyramidových struktur soustředěných kolem prezidenta Juščenka, premiérky Tymošenkové a neúspěšného prezidentského kandidáta Janukovyče, manévrujícího mezi Juščenkem a Tymošenkovou (srov. Hale, 2015, loc. 2518). Ukrajina tak při pohledu zvenčí vykazovala známky demokratizace, v kontextu vnitřní dynamiky se však jednalo jen o určitou liberalizaci v rámci režimního cyklu. Manévrování mezi zneprátelenými lídry oranžové revoluce nakonec vyneslo Janukovyče do prezidentského křesla, podařilo se mu osobou premiéra Mykoly Azarova kontrolovat i druhý vrcholný exekutivní post, aby posléze navrátil Ukrajinu k prezidentské ústavě podporující existenci jedné centralizované pyramidové struktury. To se opět změnilo v roce 2014 v dů-

sledku tzv. euromajdanu, kdy byla Janukovyčova a Azarovova vláda svržena a byla obnovena platnost semiprezidentské ústavy.

Zatímco se na Ukrajině odehrával soubor mezi několika mocenskými pyramidami, ekonomický růst ve srovnání s Gruzii silně zaostával (nepočítáme-li pokles HDP v důsledku války na Donbase, tak podle údajů z tabulky 1 vzrostlo HDP p. c. mezi lety 2005 a 2014 „jen“ o 34 %) a nedařilo se ani bojovat proti endemicky se vyskytující korupci. V roce 2011 se Ukrajina propadla téměř na samotné dno žebříčku vnímání korupce, když zaujala 152. místo ze 183 sledovaných zemí. Podle údajů Světového ekonomického fóra z roku 2014 byla, co se kvality institucionálního prostředí týče, Ukrajina na 130. místě žebříčku konkurenceschopnosti ekonomik, tj. na úrovni Východního Timoru, Nigérie nebo Mosambiku (Schwab, 2014). V žebříčku zemí podle nejlepších podmínek pro podnikání figurovala v roce 2014 Ukrajina na 96. místě, tj. mezi Filipínami a Srí Lankou (Doing Business, 2014).

Nová Porošenkova a Jaceňukova administrativa deklarovala snahu o zásadní reformy, nicméně ani po dvou letech od euromajdanu to nevypadá, že by se jí to dařilo. Jaceňukova vláda je po odchodu dvou koaličních partnerů velmi slabá a ukazuje se, že návrat k semiprezidentské ústavě je provázen i návratem k soupeření mezi více pyramidovými strukturami seskupenými převážně kolem výrazných oligarchů – Porošenka, Achmetova, Kolomojského, Pinčuka či Tymošenkové (Eristavi 2016).

Gruzie za prezidentství Eduarda Ševardnadzeho měla sice podobně jako Ukrajina prezidentskou ústavu, nicméně patronalistická pyramida s Ševardnadzem na svém vrcholu byla poněkud decentralizovanější, než v případě Kučmovy Ukrajiny (srov. Stefes, 2008, s. 74). To je ovšem důsledek občanské války z první poloviny 90. let, která umožnila vznik místním klientelistickým strukturám, jež se Ševardnadze po svém nástupu pokoušel vyvažovat a kontrolovat. Ševardnadzeho režim tak měl velmi inkluzivní charakter. Ghia Nodia (2005, s. 43) jej zdařile přirovnal k akciové společnosti, v níž Ševardnadze byl manažerem držícím 51 % akcií, ochotným dát podíl na moci komukoliv, kdo bude respektovat jeho autoritu.

Po revoluci růží a odchodu „většinového vlastníka“ Ševardnadzeho nemohly lokální klientelistické sítě Saakašvilimu čelit, což se jasně

ukázalo v květnu 2004, kdy nejmocnější z regionálních lídrů, prezident autonomní Adžárie Aslan Abašidze, byl sesazen ze svého postu, aby následně uprchl do Ruska (Hoch, Souleimanov, Baranec, 2014, s. 58). Reforma ústavy, přijatá brzy po Saakašvilioho zvolení do funkce prezidenta, dále posílila prezidentské pravomoci a vedla tak ke vzniku jediné patronalistické pyramidové struktury (srov. Wheatley, Zürcher, 2008, s. 6), která však disponovala reformistickým prozápadním étosem a pustila se do odvážných reforem, které vedly ke konsolidaci a modernizaci gruzínského státu (Tsi-khelashvili, 2010, 118 – 119).²

Tyto reformy vedly k značnému snížení míry korupce v některých sektorech, kde reformy proběhly úspěšně (Aliyev, 2014, s. 26), např. policie (Light, 2013), vysoké školství (Orkodašvili, 2010), zdravotnictví (Gotsadze, Zoidze, Vasadze, 2005), státní správa (Mitchell, 2009) nebo ekonomika (Ademmer, Börzel, 2013, s. 590). V žebříčku vnímání korupce se Gruzie během několika let posunula o cca 80 míst a v současnosti figuruje nad některými zeměmi Evropské unie včetně Slovenska a do roku 2015 i Česka, což je v postsovětském prostoru mimo Pobaltí zcela nevídané (Transparency International, 2015). Zároveň však došlo k centralizaci přeživších korupčních praktik a jejich přenesení z reality všedního dne do nejvyšších pater gruzínské politiky do okruhu Saakašvilioho politické kliky, přičemž obvinění z korupce Saakašvili často používal jako nástroj pro diskrétní svých oponentů, např. již zmiňovaného Okruašvilioho (Ademmer, Börzel, 2013, 589 – 590). Z hlediska kvality institucionálního prostředí podle Světového ekonomického fóra v roce 2014 Gruzie figurovala na vcelku licho-

² Je příznačné, že nová ukrajinská vláda přizvala po roce 2014 řadu gruzínských odborníků, kteří zaujali významná místa ve vládě i veřejné správě. Bývalý gruzínský prezident Micheil Saakašvili se stal gubernátorem Oděské oblasti, ministrem zdravotnictví se stal Alexandr Kvitašvili, který stejný post zastával i v Gruzii, podobně je na tom první náměstkyně ministra vnitra Eka Zghuladze a zástupce generálního prokurátora Davit Sakvarelidze, při ministerstvu spravedlnosti vznikl celý tým gruzínských protikorupčních expertů v čele s Ghiou Gecadzem, bývalým děkanem právnické fakulty tbiliské univerzity a před svou smrtí v roce 2014 krátce jako poradce ukrajinské vlády působil i autor gruzínských ekonomických reforem Kacha Bendukidze (Socor, 2015).

tivém 48. místě na světě, vysoko nad Českem nebo Slovenskem (Schwab, 2014). V žebříčku zemí s nejlepšími podmínkami pro podnikání se Gruzie již léta drží na čelních příčkách, v roce 2014 skončila na místě patnáctém (Doing Business, 2014). HDP per capita se od růžové revoluce do roku 2015 více než zdvojnásobilo, dle údajů z tabulky 1 činí růst HDP per capita mezi lety 2004 a 2015 celých 110 %.

Volební porážky Saakašviliho hnutí v letech 2012 a 2013 doprovázené již dříve schválenou změnou ústavy směrem k semiprezidentskému modelu způsobily na gruzínské politické scéně zásadní změnu. V gruzínském parlamentu zasedlo více politických stran a i samotná vláda má poprvé od růžové revoluce koaliční půdorys. Nelze však jednoznačně říci, že by se gruzínská politika zřetelně posunula k systému více soupeřících mocenských pyramid. Je zde totiž pouze jediná typická pyramida v čele s Bidzinou Ivanišvilim; ten v roce 2013 rezignoval na post premiéra i lídra Gruzínského snu, nicméně ze zákulisí stále tuto stranu řídí a zřejmě stál i za výměnou na premiérském postu na podzim 2015, kdy Irakli Garibašviliho vystřídal Giorgi Kvirikašvili (Fuller, 2015). Ostatní subjekty zastoupené ve vládě či v parlamentu, včetně bezpartijního, byť Ivanišvilim nominovaného prezidenta Margvelašviliho, však zatím představují značnou protiváhu Gruzínského snu a až parlamentní volby plánované na podzim 2016 zřejmě ukáží, jaká panuje v současné Gruzii reálná konstelace sil.

Závěr

Ač Ukrajina i Gruzie zůstaly po barevných revolucích hybridními režimy, cesty, jimiž se obě země vydaly, jsou odlišné a vedly také k rozdílným politickým i ekonomickým realitám. Zatímco na Ukrajině došlo během oranžové revoluce k dohodě mezi znesvářenými táboři a v jejím důsledku k zásadní změně ústavy směrem k semiprezidentskému modelu, v Gruzii se po růžové revoluci podařilo nově zvolenému prezidentovi Saakašvilimu dále posílit prezidentský charakter země. Zatímco Ukrajina se vydala cestou politické liberalizace, gruzínská cesta začala již několik let po svržení Ševardnadzeho směřovat k větší autokratizaci, provázené ovšem impresivními reformami, které zemi značně zracionalizovaly a zmodernizovaly. Ukrajinská politická liberalizace si

však v kontextu místní patronalistické politiky vybrala svou daň: porevoluční politické elity se místo soustředění se na potřebné reformy rozštěpily na dvě soupeřící pyramidové struktury, čehož využil dříve poražený Janukovyč; poté, co byl roku 2010 zvolen prezidentem, obnovil platnost původní prezidentské ústavy, marginalizoval konkurenční patronalistické pyramidy a Ukrajinu opět značně autokratizoval – ovšem bez Saakašviliho reformistického étosu.

Janukovyčova autokratická vláda byla po pouhých čtyřech letech svržena a nová vláda prezidenta Porošenka a premiéra Jaceňuka deklarovala snahu o prosazení reform v gruzínském stylu – zatím však bez valného úspěchu. Oproti tomu v Gruzii relativně autokratická avšak prozřadně a modernisticky orientovaná vláda de facto připravila (byť nezáměrně) půdu pro liberalizaci politického života po roce 2012. Detailní analýza politického vývoje v obou zemích zřetelně ukazuje, že zatímco důraz na provedení rychlých reform za poměrně autokratické Saakašviliho vlády umožnil Gruzii reformovat a stabilizovat formální státní instituce, což zemi zajistilo slušný ekonomický rozvoj, v ukrajinském případě důraz na liberalizaci politické sféry vedl k politické nestabilitě, neefektivitě státní správy a zvýšení role neformálních politických institucí. V této logice pak současná ukrajinská politická garnitura nemá v důsledku kombinace semiprezidentské ústavy a soupeřících oligarchických pyramidových struktur příliš mnoho šancí na uskutečnění reform, které by zemi zmodernizovaly, snížily míru korupce a vliv oligarchů v politice obecně.

Literatura

- ADEMMEER, E. – BÖRZEL, T. A.: Migration, Energy and Good Governance in the EU's Eastern Neighbourhood. *Europe-Asia Studies*, Vol. 65, No. 4 (2013), pp. 581 – 608.
- ALIYEV, H.: The Effects of the Saakashvili Era Reforms on Informal Practices in the Republic of Georgia. *Studies of Transition States and Societies*, Vol. 6, No. 1 (2014), pp. 19 – 33.
- ANTIDZE, M. Update 1 – Georgia may cut 2015 economic growth forecast. Reuters, 5. 2. 2015. Dostupné na internetu:

- <<http://www.reuters.com/article/2015/02/05/georgia-gdp-idUSL6N0VF3CB20150205>> [3/3/2016].
- CAROTHERS, T.: The End of The Transition Paradigm. *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 1 (2002), pp. 5 – 21.
- CENTER FOR SYSTEMIC PEACE: Polity IV Individual Country Regime Trends, 1946 – 2013. Center for Systemic Peace 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.systemicpeace.org/polity/polity4x.htm>> [3/3/2016].
- CIVIL GEORGIA: Videos of Inmates Abuse, Rape Emerge. *Civil Georgia*, 19. 9. 2012. Dostupné na internetu: <<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=25220>> [3/3/2016].
- CORSO, M.: Georgia: Can Prison Abuse Scandal Produce Protest Votes? *Eurasianet* 24. 9. 2012. Dostupné na internetu: <<http://www.eurasianet.org/node/65952>> [3/3/2016].
- D'ANIERI, P.: What Has Changed in Ukrainian Politics? Assessing the Implications of the Orange Revolution. *Problems of Post-Communism*, Vol. 52, No. 5 (2005), pp. 82 – 91.
- DARDEN, K.: Blackmail as a Tool of State Domination: Ukraine under Kuchma. *East European Constitutional Review*, Vol, 10, No. 2 – 3 (2001), pp. 67 – 71.
- DEARDEN, L. – SAUL, H.: Former Ukraine Prime Minister Yulia Tymoshenko is freed from prison. *The Independent* 22. 2. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.independent.co.uk/news/world/asia/former-ukraine-prime-minister-yulia-tymoshenko-is-freed-from-prison-9146300.html>> [3/3/2016].
- DEVDAIANI, J.: Georgia: Rise and Fall of the Facade Democracy. *Demokratizatsiya: The Journal of Post-Soviet Democratization*, Vol. 12, No. 1 (2004), pp. 79 – 115.
- DFWATCH: Two Former Guards Found Guilty of Negligence in Zurab Zhvania's Death. *Democracy & Freedom Watch* 14. 8. 2015. Dostupné na internetu: <<http://dfwatch.net/two-psd-members-found-guilty-with-negligence-in-former-pms-death-37814>> [3/3/2016].
- DFWATCH: Saakashvili Regime Gives up Control over Imedi TV. *Democracy & Freedom Watch* 16. 10. 2012. Dostupné na internetu: <<http://dfwatch.net/saakashvili-regime-gives-up-control-over-imerdi-tv-65435-13809>> [3/3/2016].
- ERISTAVI, M.: Now We Know Who Really Runs Ukraine. *Foreign Policy* 17. 2. 2016. Dostupné na internetu: <<http://foreignpolicy.com/2016/02/17/now-we-know-who-really-runs-ukraine/>> [3/3/2016].
- FREEDOM HOUSE: Freedom in the World Comparative and Historical Data. Washington: Freedom House 2015a. Dostupné z internetu: <<https://freedomhouse.org/sites/default/files/Individual%20Country%20Ratings%20and%20Status%2C%201973-2015%20%28FINAL%29.xls>> [3/3/2016].
- FREEDOM HOUSE: Nations in Transit. Washington: Freedom House 2015b. Dostupné na internetu: <<https://freedomhouse.org/report-types/nations-transit>> [3/3/2016].
- FULLER, L.: Prosecutor Brings Criminal Charges Against Former Georgian President. *Radio Free Europe / Radio Liberty* 29. 7. 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.rferl.org/content/caucasus-report-saakashvili-charged/25474379.html>> [3/3/2016].
- FULLER, L.: Georgia's Ruling Party Selects New Prime Minister. *Radio Free Europe / Radio Liberty* 25. 12. 2015. Dostupné na internetu: <<http://www.rferl.org/content/caucasus-report-georgia-new-prime-minister-kvirikashvili/27449071.html>> [3/3/2016].
- GOTSADZE, G. – ZOIDZE, A. – VASADZE, O.: Reform strategies in Georgia and their impact on health care provision in rural areas: evidence from a household survey. *Social Science & Medicine*, Vol. 60, No. 4 (2005), pp. 809 – 821.
- HALE, H.: *Patronal Politics. Eurasian Regime Dynamics in Comparative Perspective* (Kindle Edition). New York: Cambridge University Press 2015.
- HARAN, O.: From Viktor to Viktor: Democracy and Authoritarianism in Ukraine. *Demokratizatsiya*, Vol. 19, No 2 (2011), pp. 93 – 110.
- HOCH, T. – SOULEIMANOV, E. – BARANEC, T.: Russia's role in the official peace process in South Ossetia. *Bulletin of Geography. So-*

- cio-economic Series, No. 23 (2014), pp. 53 – 71.
- HOSPODÁŘSKÉ NOVINY: Válkou zmítaná ukrajinská ekonomika zůstává pod tlakem. HDP ve čtvrtletí klesl o 15,3 procent. Hospodářské noviny 4. 7. 2015.
Dostupné na internetu:
<<http://byznys.ihned.cz/c1-64268160-vaalkou-zmitana-ukrajinska-ekonomika-zustava-pod-tlakem-hdp-ve-ctvrtleti-klesl-o-15-3-procent>> [3/3/2016].
- KATCHANOVSKI, I.: The Orange Evolution? The “Orange Revolution” and Political Changes in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, Vol. 24, No. 4 (2008), pp. 351 – 382.
- KIKABIDZE, K. – LOSABERIDZE, D.: Institutionalism and Clientelism in Georgia. Tbilisi: Nekeri 2000.
- KING, C.: A Rose Among Thorns: Georgia Makes Good. *Foreign Affairs*, Vol. 83, No. 2 (2004), pp. 13 – 18.
- KOPEČEK, V.: Jižní Kavkaz mezi demokracií a autoritarismem. Praha: European Science and Art Publishing 2012.
- KUBICEK, P.: The European Union and Democratization in Ukraine. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 38, No. 2 (2005), pp. 269 – 292.
- KUZIO, T.: From Kuchma to Yushchenko. Ukraine’s 2004 Presidential Elections and the Orange Revolution. *Problems of Post-Communism*, Vol. 52, No. 2 (2005), pp. 29 – 44.
- LANE, D.: The Orange Revolution: ‘People’s Revolution’ or Revolutionary Coup? *The British Journal of Politics & International Relations*, Vol. 10, No. 4 (2008), pp. 525 – 549.
- LANSKOY, M. – ARESHIDZE, G.: Georgia’s Year of Turmoil. *Journal of Democracy*, Vol. 19, No. 4 (2008), pp. 154 – 168.
- LARUELLE, M.: Discussing Neopatrimonialism and Patronal Presidentialism in the Central Asian Context. *Demokratizatsiya*, Vol. 20, No. 4 (2012), pp. 301 – 324.
- LEVITSKY, S. – WAY, L.: Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War. Cambridge: Cambridge University Press 2010.
- LEVITSKY, S. – WAY, L.: The Rise of Competitive Authoritarianism. *Journal of Democracy*, Vol. 13, No. 2 (2002), pp. 51 – 65.
- LIGHT, M.: Police reforms in the Republic of Georgia: the convergence of domestic and foreign policy in an anti-corruption drive. *Policing & Society*, Vol. 24, No. 3 (2013), pp. 318 – 345.
- LINZ, J. J.: An Authoritarian Regime: Spain. In ALLARDT, E. – LITTUNEN, Y. (eds.): *Cleavages, Ideologies and Party Systems: Contributions to Comparative Political Sociology*, Transactions of the Westermarck Society, vol. 10. Helsinki: Academic Bookstore, 1964, pp. 291 – 341.
- LINZ, J. J. – STEPAN, A.: *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1996.
- LOMSADZE, G.: Georgia: Court Switches Rustavi2’s Management before Appeal. *Eurasianet* 6. 11. 2015.
Dostupné na internetu:
<<http://www.eurasianet.org/node/75951>> [3/3/2016].
- MC FAUL, M.: Transitions Form Postcommunism. *Journal of Democracy*, Vol. 3, No. 16 (2005), pp. 5 – 19.
- MERKEL, W.: *Systemtransformation. Eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung*. Opladen: Leske ind Budrich 1999.
- MIERZEJEWSKI-VOZNYAK, M. G.: Party Politics after the Colour Revolutions: Party Institutionalisation and Democratisation in Ukraine and Georgia. *East European Politics*, Vol. 30, No. (2014), pp. 86 – 104.
- MIKASHVIDZE, M.: *Social Movements, Media, and Democratization in Georgia* (doctoral dissertation). University of South Carolina – Columbia 2014 Dostupné na internetu:
<<http://scholarcommons.sc.edu/etd/2854>> [3/3/2016].
- MITCHELL, L. A.: Georgia’s Rose Revolution. *Current History*, Vol. 103, No. 675 (2004), pp. 342 – 348.
- MITCHELL, L. A.: Compromising Democracy: State Building in Saakashvili’s Georgia. *Central Asian Survey*, Vol. 28, No. 2 (2009), pp. 171 – 183.
- MITCHELL, L. A.: Faded Colors. *American Interest*, Vol. 6, No. 5 (2011), pp. 22 – 28.
- NATSVLISHVILI, I.: Photographers Found Guilty, Released under Conditional Sentences. *Georgian Journal* 28. 7. 2011, pp. 4.

- NODIA, G.: The Dynamics and Sustainability of the Rose Revolution. In EMERSON, M. (ed.): Democratisation in the European Neighbourhood. Brussels: Centre for European Policy Studies 2005, pp. 38 - 52.
- O'DONNELL, G.: Delegative Democracy. *Journal of Democracy*, Vol. 5, No. 1 (1994), pp. 55 - 69.
- ORKODASHVILI, M.: Higher Education Reforms in the Fight Against Corruption in Georgia. *Demokratizasiya*, Vol. 18, No. 4 (2010), pp. 357 - 374.
- OSCE: Georgia. Extraordinary Presidential Election January 5, 2008. OSCE/ODIHR Election Observation Mission. Final Report. Warsaw: ODIHR 2008. Dostupné na internetu: <http://www.civil.ge/files/files/32898_en.pdf> [3/3/2016].
- POP-ELECHES, G. - ROBERTSON, G.: After the Revolution. *Problems of Post-Communism*, Vol. 61, No. 4 (2014), pp. 3 - 22.
- PROTSYK, O. - ANDREW, W.: Centre Politics in Russia and Ukraine. *Party Politics*, Vol. 9, No. 6 (2003), pp. 703 - 727.
- RUKHADZE, V.: Defense Minister Alasania's Ouster Underlines Profound Crisis of Georgia's Political Elites. *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 11, No. 201 (2014). Dostupné na internetu <http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43074&no_cache=1> [3/3/2016].
- SARTORI, G.: Teória demokracie. Bratislava: Archa 1993.
- SEDELIUS, T.: Towards Presidential Rule in Ukraine: Hybrid Regime Dynamics under Semi-Presidentialism. *Baltic Journal of Law and Politics*, Vol. 5, No. 1 (2012), pp. 20 - 45.
- SCHEDLER, A.: The Logic of Electoral Authoritarianism. In SCHEDLER, A. (ed.): *Electoral Authoritarianism: The Dynamics of Un-free Competition*. Boulder: Lynne Rienner Publishing 2006, pp. 1 - 23.
- SCHWAB, K. (ed.): The Global Competitiveness Report 2014 - 2015. Geneva: World Economic Forum 2014. Dostupné na internetu: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf> [3/3/2016].
- SOCOR, V.: Ukrainian Government Enlists Georgian Talent. In *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 12, No. 5 (2015). Dostupné na internetu: <http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=44001&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7> [3/3/2016].
- SOULEIMANOV, E. - HOCH, T.: Role Ruska v konfliktech a oficiálných mírových procesoch v Abcházii a Jižní Osetii v letech 1991 - 2008. Praha: Auditorium, 2012.
- STEFES, C. H.: Governance, the State, and Systemic Corruption: Armenia and Georgia in Comparison. *Caucasian Review of International Affairs*, Vol. 2, No. 2 (2008), pp. 73 - 83.
- STEFES, C. H.: Understanding Post-Soviet Transitions Corruption, Collusion and Clientelism. Houndmills and New York: Palgrave Macmillan 2009.
- THE GUARDIAN. Missing, Presumed Dead: Disappearance of Ukrainian Journalist Deepens Media Fears. *The Guardian* 8. 9. 2010. Dostupné na internetu: <<http://www.theguardian.com/world/2010/sep/08/ukraine-press-freedom>> [3/3/2016].
- TSIKHELASHVILI, K.: Georgia Four Years after the Rose Revolution. *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 6, No. 3. (2010), pp. 117 - 136.
- TRANSPARENCY INTERNATIONAL: Corruption Perceptions Index 2015. Berlin: Transparency International 2015. Dostupné na internetu: <<http://www.transparency.org/research/cpi/>> [3/3/2016].
- TUDOROIU, T.: Rose, Orange, and Tulip: The Failed Post-Soviet Revolutions. *Communist and Post-Communist Studies*, Vol. 40, No. 3 (2007), pp. 315 - 342.
- VAN ZON, H.: Political Culture and Neo-Patrimonialism under Leonid Kuchma. *Problems of Post-Communism*, Vol. 52, No. 5 (2005), pp. 12 - 22.
- WAY, L.: Kuchma's Failed Authoritarianism. *Journal of Democracy*, Vol. 16, No. 2 (2005), pp. 131 - 145.
- WAY, L.: The Real Causes of the Color Revolutions. *Journal of Democracy*, Vol. 19, No. 3 (2008), pp. 55 - 69.
- WHEATLEY, J.: Georgia from National Awakening to Rose Revolution: Delayed Transi-

- tion in the Former Soviet Union. Aldershot and Burlington: Ashgate Publishing 2005.
- WHEATLEY, J. - ZÜRCHER, C.: On the Origin and Consolidation of Hybrid Regimes. The State of Democracy in the Caucasus. *Taiwan Journal of Democracy*, Vol. 4, No. 1 (2008), pp. 1 - 31.
- WORLD BANK: Doing Business 2014. Washington: The World Bank Group 2014. Dostupné na internetu: <<http://www.doingbusiness.org/Rankings>> [3/3/2016].
- WORLD BANK: World DataBank. Washington: The World Bank Group, 2015. Dostupné na internetu: <<http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>> [3/3/2016].